

DUSEK TAMÁS

Keynes sikerességének és népszerűségének okai Keynes életrajzai szerint

Jelen tanulmány a közgazdasági elméletek elfogadásának, népszerűségének, sikerének a magyarázatára adott tényezők sokféleségével foglalkozik, illusztratív példaként használva Keynes munkásságát és életrajzait. Keynes – hírnevéből, ismertségéből fakadóan, valamint a könyvtárnyi másodlagos és harmadlagos Keynesről szóló irodalom révén – kiválóan alkalmas ilyen célra, valamint az életrajzok értelmezésével kapcsolatos kérdések tárgyalására is. Óriási különbségek vannak ugyanazon életrajzi tények értelmezései között. Ezek azért érdekesek és fontosak, mert bemutatják a manipuláció lehetőségeit. Ezen túlmenően a hivatásos közgazdászok és történészek, újságírók életrajzai közötti különbségek is jól érzékeltethetők. A tanulmány következtetése az, hogy a közgazdasági elméletek megítélésében, elfogadásában – azok logikai tartalma, konzisztenciája, újdonsága és a valós gazdasági jelenségek adekvát magyarázatára alkalmas voltán kívül – egyéb, az elméleten kívüli okok is szerepet játszanak.*

Journal of Economic Literature (JEL) kód: B20, B31, A14.

John Maynard Keynes (1883–1946) a huszadik század legbefolyásosabb és legismertebb közgazdászai közé tartozik. Nemcsak elméleti munkásságának volt jelentős hatása, hanem a makrojelenségeket, átlagokat, aggregátumokat központba állító megközelítése (ha nem is volt elmélettörténeti előzmények nélküli) és az állam szerepére vonatkozó ajánlásai is alapjaiban formálták a közgazdaságtan vizsgálati témáit, módszerét, nyelvezetét, gazdaságpolitikai kapcsolódását. Munkásságának számos eleme folyamatos viták forrása, jelentőségét azonban sem hívei, sem bírálói nem tagadják. Két legbefolyásosabb, legismertebb könyve közül A béke gazdasági következményei néhány hónappal angol kiadása után, 1920-ban jelent meg először magyarul, A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete pedig 1965-ben (Keynes [1920], [1965]).

Keynesről már az 1990-es évek előtt is számos angol nyelvű életrajzi könyv jelent meg, majd azt követően, az életrajz műfajának népszerűbbé válásával, továbbiak

* A tanulmány megírását az OTKA (K131937) támogatta.

láttak napvilágot róla. A 2008-as globális pénzügyi válság is ösztönözte a Keynes-ről szóló irodalom bővülését: 2009-ben három: *Clarke* [2009], *Davidson* [2009], *Skidelsky* [2009]¹ kötet jelzi, és azóta is több új életrajzi vagy életrajzi elemet és egyéb tartalmat vegyítő kötet foglalkozott vele. A könyvek mellett életének valamely kisebb szeletét is számtalan tanulmány választotta témájául. A közgazdasági nézeteire koncentráló írások, tanulmánykötetek, tanulmányok számát nehéz lenne megállapítani, mivel a keynesiánusnak (vagy különböző előtagokkal ellátott, például neokeynesiánusnak, újkeynesiánusnak, posztkeynesiánusnak) nevezett és Keynes eredeti gondolataitól részben vagy teljesen eltérő nézeteket tartalmazó írások többnyire valamilyen szinten tárgyalják Keynes írásait is. Keynesre vonatkozó életrajzi elemek ezekben szintén szerepelhetnek.

Keynes életrajzainak bőségét előnyösen befolyásolja, hogy már életében számos és sokféle forrás állt rendelkezésre általánosságban és a személyére vonatkozóan is. Keynes maga is gondoskodott az utókorra hagyandó források sokaságáról, gondosan archiválva különböző dokumentumokat.² Így például több mint 2000 levele maradt fenn. Keynes emellett mégis elég távoli napjainktól ahhoz, hogy friss személyes emlékek, érdekek – pozitív és negatív elfogultság, lekötelezettség – befolyásolhatnák a róla kialakult képet. Személyes hagyatékát az 1980-as évekre feldolgozták, abban sem várható sok újdonság, bár levelek, feljegyzések még évszázadok múlva is előkerülhetnek.

Jelen tanulmány elsődleges célja annak kritikus tárgyalása, hogy milyen tényezőkkel magyarázták az egyes szerzők Keynes sikerességét – azon belül munkássága kimagaslóan legtöbbit hivatkozott könyvének, *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete* című műnek (a továbbiakban: *Általános elmélet*) a sikerességét – az életrajzaiban és életrajzi elemeket bővebben tárgyaló, Keynesről szóló munkákban. Más szóval annak vizsgálata, hogy Keynes és munkássága népszerűségét mennyiben magyarázták az elmélete zsenialitásával, a szerző zsenialitásával, egyéb személyes tulajdonságokkal, írói stílusával, a közgazdaságtan intézményes sajátosságaival, hatalmi tényezőkkel, pszichológiai, politikai, gazdaságpolitikai szempontokkal és gazdaságtörténeti körülményekkel. Mindezt nehéz és erőltetett is lenne a Keynesszel kapcsolatos általános életrajzi elemektől függetlenül vizsgálni. Ezért a tárgyalt életrajzok általános megközelítésére jellemző egyéb témákat és részleteket is érintünk. Ezek közé tartoznak a következők.

Egyrészt, az egyes életrajzok között megdöbbentően nagyok az értelmezésbeli különbségek. Ugyanazon objektív tényeket (például azt, hogy Keynes a társadalmi elithez tartozó családba született) egészen eltérő értékeléssel, teljesen eltérő keretbe foglalva tálalják az olvasóknak. Ezek nem derülnek ki a felületes, rövid, lexikon-szerű életrajzokból és az elmélettörténeti könyvek Keynest tárgyaló fejezeteiből, pedig fontos lenne foglalkozni velük, mert mutatják az értékelésen keresztüli

¹ Robert Skidelsky könyve magyarul is megjelent Keynes. A mester visszatér címmel (*Skidelsky* [2018]).

² Minél messzebbre megyünk vissza időben, a történeti források egyre csökkennek, s ezáltal egyre nehezebb egy-egy személyiség rekonstrukciója, és inkább az általános történeti környezet, milió lesz csak bemutatható, de az is korlátozottabb emlékanagy alapján.

befolyásolás lehetőségét, jelentőségét, amelyek jobban irányíthatják Keynes megítélését, mint Keynes eredeti művei.

Másrészt, Keynes nem következetes szóhasználata, gyakori véleményváltoztatásai és következetlenségei miatt jól tárgyalható lenne vele kapcsolatban a „mit is gondolt valójában a szerző?” problémaköre, amely az elmélettörténet-írás egyik legfontosabb kérdése.

Harmadrészt, követői nagy száma és nézetkülönbségei miatt „a mester és tanítványai közötti különbség” kérdése is bemutatható lenne.

Negyedrész, az életrajzok egy részét közgazdászok, más részét nem közgazdászok (újságírók, történészek) írták. Így a kétféle csoport megközelítése, szakmai tartalma és színvonala közötti különbség is jól érzékeltethető.

A sokféle téma közül azonban elsősorban a sikeresség magyarázatára összpontosítunk, a többi négy szempont csak érintőlegesen jelenik majd meg. Nem foglalkozunk érdemben Keynes elméleti rendszerének és gazdaságpolitikai javaslatainak eltérő értelmezéseivel.³ Abban a különféle értelmezők között is nagyrészt konszenzus van, hogy Keynes munkásságának fontos, az elméleti diskurzusokra és a gazdaságpolitikára is nagy hatást gyakorló részét képezik a különféle makrojelenségekről, a megtakarításokról, beruházásokról, munkanélküliségről, az aggregált keresletről, az elégtelen aggregált kereslet állami kiadásokkal történő pótlásáról szóló elemzései.

A tanulmány eleje az életrajz mint műfaj funkcióival kapcsolatos általános kérdéseket tekinti át röviden. Ezt követően Keynes egyes életrajzeit egymás után, három csoportban tárgyaljuk: elfogult (vagyis pozitív irányban elfogult), semleges és kritikus(vagy negatív irányban elfogult) írások.

Az életrajz megítélése és funkciói

Az életrajz mint műfaj megítélése ellentmondásos. Az egyik szélsőséges vélemény szerint pletykaértékű, tudományos szempontból irreleváns információk gyűjteménye. Ennek ellenpontjában az életrajzot történeti forrásként és emellett közgazdasági ismereteink gyarapítójaként elismerő vélemény áll, amely sajátosságai miatt mégis megkülönbözteti a történetírástól és az elméleti munkáktól, és azoknál alacsonyabb rendűnek tartja. Ezt a lekezelést jól kifejezi Blaug elmélettörténeti munkájának előszava:

„a fókusz az elméleti elemzésen van, nem felhígítva szórakoztató történeti kitérőkkel vagy életrajzi színezéssel” (Blaug [1985] VII. o.).

George Stigler egy harmadik álláspontot képviselt: egy tudós életének ismerete sokkal gyakrabban félreértéseknek a forrása, és nem munkája megvilágításáé. Ezt azzal indokolta, hogy a tudós életművéből kiragadnak néhány körülményt vagy eseményt, amelyben magyarázatot találnak egy elméletre. Stiglernek két példája volt: egy történet szerint Malthus félelmét a túlnépesedéstől az magyarázza, hogy egy kis szigeten

³ Ezekkel foglalkozik például *Hutchison* [1977], *Tily* [2007], *O'Donnell* [2018].

élt; John Stuart Mill pedig nem lehetett eredeti, mivel Alapelveit (*Mill* [1875]) kevesebb mint két év alatt írta (*Stigler* [1989] 21. o.).

Az első két álláspont érvényes lehet, Stiglerét azonban nem osztom, mert minden történetírás szelektív, kiragad néhány körülményt vagy eseményt a végtelen lehetséges körülményből és eseményből. A lényeges, érdekes, jelentős körülmény megragadásával, kiemelésével és megfelelő értelmezésével válik jóvá az életrajz. Az önéletrajzra és az érintett által ellenőrzött, jóváhagyott „hivatalos” életrajzokra sokkal inkább érvényes lehet a pozitív irányban elfogultan irányított szelektivitás, a kellemetlen részek elhallgatása vagy megváltoztatása, erények kreálása. Stigler véleménye elvi kifogásokon kívül cáfolható gyakorlatilag is, mivel számos olyan esetet lehet bemutatni, amikor egy életrajz segít megérteni nemcsak egy szerző munkásságának a fejlődését, eredetét és elfogadásának folyamatát, hanem magát az elmélet tartalmát is.

Az életrajz értékelését megnehezíti a tárgyalt tartalom rendkívüli heterogenitása, a pszichológiai, személyes, társadalmi, politikai, kulturális, gazdaságtörténeti és elméleti összetevők sokfélesége. Az életrajz kapcsán gyakorlatilag bármiről szó lehet, bármit be lehet kapcsolni arra hivatkozva, hogy érdekelte a bemutatott személyt, vagy valamilyen távoli kapcsolatban állt vele. A személyes részen belül a pszichológiai tényezők, a családtörténet, érdekes személyes sztorik és a szakmai fejlődés, kapcsolatok bemutatása történhet. Ezeknek az arányai és az elméleti rész minősége dönti el az életrajz tudományos értékét. Így az életrajzban lévő lehetőségek alapján a második álláspontot valósítja meg egy jól megírt, korrekt elméleti áttekintést tartalmazó tudományos vagy intellektuális életrajz. Emellett gyakorlatilag létezhetnek csak pletykaértékű érdekességeket tartalmazó életrajzok, amelyek tudományos szempontból valóban értékelhetetlenek, valamint tudományos szempontból értékelhető, de tényszerűen vagy elméletileg hibás állításai miatt negatív értékűek is.

A szakmai tartalmat az életrajz megcélzott olvasóközönsége befolyásolja. A szélesebb közönségnek szánt könyvek közérthetőbb és felületesebb szakmai tartalommal és több érdekes bulvárelemmel és szóbeszéddel operálnak, amelyek egyben emberileg hozzájuk közelebb az egyébként munkáik révén emberileg megfoghatatlan szereplőket. A piaci értékesítési szempontok a bulvártémák nagyobb súlyát és a tudományos rész felületesebb kezelését ösztönzik. A szakmai felületesség jellemző az újságírók által írt életrajzokra, például Nicholas Wapshott Keynesről és Hayekről szóló párhuzamos életrajzára (*Wapshott* [2014]) és Sylvia Nasar John Nashról szóló életrajzára (*Nasar* [1998]). Utóbbi könyv nagy sikeréhez – a belőle készült filmmel együtt – jelentősen hozzájárult Nash skizofréniájának részletes leírása, amely a pszichoanalitikusok szakmai figyelmét is felkeltette.

Az életrajzi megközelítésnek a közgazdaságtan oktatásában és a gazdaságpolitikai vitákban egyszerre vannak előnyös és hátrányos oldalai. Az előnyös oldal a tárgyalt személyhez kötődő elméletek memorizálásában, bevésésében, illetve a személyes megcímkezési lehetőséggel a viták lerövidítésében mutatkozik meg, a hátrányos oldal pedig a durva egyszerűsítésekben, az elméletek karikatúráinak a gyártásában jelentkezik, ami rossz irányba terelheti az elméletek megértését.

Az életrajzokban előforduló információk tartalmi szempontból a következő csoportokra oszthatók:

1. tudományos, elméleti információk: az elméletek ismertetése, újdonságtartalmuk meglétének vagy hiányának az értékelése, konzisztens voltuk tárgyalása, összevetése a korábbi elméletekkel, későbbi fejleményekkel, versengő kortárs elméletekkel, a kritikáik bemutatása;

2. személyes információk: családi háttér, neveltetés, iskolák, hobbik, kollegiális kapcsolatok, szakmán kívüli tevékenység és érdeklődés, politikai nézetek, vallás és világnézet, pszichológiai tényezők;

3. intézményi környezet;

4. társadalmi, kulturális, művészeti, politikai környezet;

5. egyéb kontextuális tényezők, a nyelvhasználattól a technológián át akár a klimatikus viszonyokig.

Az életrajznak legalább hat funkciója különböztethető meg.

1. Tudományosismeret-bővítő, -fejlesztő funkció.

2. Kritikai gondolkodást erősítő funkció: az elméleti tárgyalás (egy tankönyvben, kézikönyvben, szakkikkben) sokszor a történeti kontextustól függetlenül vagy azt alig érintve történik, és kész tényként fogadja el az érintett elmélet igazságát. A személyhez és életrajzhoz kötődő tárgyalás kritikussabb, problémaorientáltabb, a versengő elméleteket, iskolákat részletesebben tárgyaló lehet. Különösen érvényes ez a főáramon kívüli, de mégis jelentős közgazdászok tárgyalásakor.

3. A kontextuális háttér megértését elősegítő funkció: ami az aktuális jelenben triviálisnak, könnyen hozzáférhető információnak számít, az az idő múlásával egyre inkább feledésbe merül. Ezeknek a felvázolása, az alkotás miliójének újrateremtése hozzásegíthet az adott korszak elméleteinek a megértéséhez.

4. Heurisztikus funkció: felkelti a tárgy iránti érdeklődést, segíti a tanulást és a tárgy megértését. A szerző szándékai, törekvései gyakran rejtve maradnak a publikációiban. Ezeket is megvilágíthatja az életrajzi háttérinformációk ismerete. Ezt jól illusztrálja William Breit egyik példája, amely szerint Pareto a közömbösségi görbék alkalmazását indokló levelében leírja, hogy a görbék használatával meg szeretne volna szabadítani a hasznosság kezelését a metafizikai elemtől, és azt megfigyelésekre támaszkodva, empirikus alapokra szeretne volna helyezni. Pareto példái számszerűek voltak, például: mit preferál egy gyerek, 10 cseresznyét vagy 10 datolyát, 9 datolyát vagy 11 cseresznyét (*Breit* [1987] 824. o.). Ez a tapasztalati vagy kísérleti alapra helyezési szándék nagyon távol áll attól, amire végül a közömbösségi görbéket használták Pareto halálát követően a mindenfajta tapasztalati alapot mellőző matematikai közgazdászok.

5. Terápiás funkció: megismertet jelentős és többnyire sikeres, elismert emberek munkamódszerével, életstílusával, gondolkodásmódjával. Mintául és ösztönzésül szolgálhat, bár maradhat érdekesség szintjén is (*Breit* [1987] 825. o.).

6. Szórakoztató, intimitásokat bemutató funkció. Ezek a tudományos művekből hiányzó, a tudományos elméletek tartalmán kívüli tényezők, de a tudomány intézményrendszerével és a felfedezések pszichológiájával olykor kapcsolatban állhatnak.

Ilyen érdekességekre példák: elterjedt, hogy Adam Smitht gyermekkorában elrabolták a cigányok (lásd erről *Kells* [2020]), Alfred Marshall eltitkolta születési helyét felesége előtt, Max Weber gondolkodott a saját kasztrálásán, Keynes öccsének felesége Darwin unokája volt, húgának férje pedig orvosi Nobel-díjas, Keynes egyik anyai nagybátyja orvosprofesszor volt Cambridge-ben, a Keynes név és család normandiai (Cahaignes) eredetű, a Keynes család a 16. és 17. században katolikus hitéhez ragaszkodva veszítette el kiterjedt birtokait, Paul Samuelson szülei unokatestvérek voltak, Robert Summer Paul Samuelson testvére, Kenneth Arrow Samuelson sógora, Lawrence H. Summers (az Egyesült Államok korábbi pénzügyminisztere, a Harvard volt elnöke) Robert Summer fia, Samuelson unokaöccse, Milton Friedman szülei Beregszászon született magyar zsidók voltak (apja Friedman Jenő Saul, anyja Landau Sára Eszter), de csak kivándorlásuk után, Brooklynban ismerkedtek meg egymással, Milton Friedman felesége Aaron Director chicagói professzor testvére volt, George Stigler apja Bajorországból, anyja Magyarországról vándorolt ki az Egyesült Államokba.

Amivel a pusztán szórakoztatáson túl mégis indokolják az ilyen jellegű információk utáni kutatást, az az, hogy talán valamelyiknek esetleg lehet köze egy elmélethez, ha nem is a tartalmához, de a kialakulásához, elfogadásához, elterjedéséhez, az írás stílusához. Emellett személy melletti vagy elleni érveléshez is fel lehet használni szelektált információkat, amelyek jó vagy rossz színben tüntetik fel az elméletet megalkotó, támogató személyt. Ez az érvelés téves, nem becsületes és nem is elégséges. Ha valaki Marx értékelését, Keynes vagy Hayek nézeteit kívánja bírálni, akkor ahhoz nem szükséges Marx lustaságáról, Keynes arroganciájáról és Hayek Pinochetet megvédő leveléről megemlékeznie. Sajnos a gyakorlat és a pszichológiai kísérletek azt mutatják, hogy az ilyen tisztességtelen érveknek mégis van hatásuk. Keynes személyiségével kapcsolatban az elbűvölőtől a kiállhatatlanig terjedő skálán minden véleményre van példa. Christopher Bliss, a cambridge-i posztkeynesi légkört bemutató tanulmányában úgy jellemzi, hogy Keynes „arrogáns, véleményéhez ragaszkodó, elviselhetetlenül lenéző a külföldiekkel és az alacsonyabb osztályba tartozókkal szemben. Más szóval, tipikus angol felső polgár volt, abból is a legrosszabb.” (*Bliss* [2010] 632. o.) Akik egyetértettek vele, azokkal nyájasan bánt, a többiekkel és az egyet nem értőkkel szemben arrogánsan elutasító volt.

Összességében egy életrajz jellegét az első (elméleti) és az utolsó (szórakoztató) funkcióhoz köthető elemek aránya határozza meg. Amelyben az első a kizárólagos, az már nem életrajz, hanem az elméleti munka egy sajátos válfaja, egy életmű kritikáján vagy méltatásán keresztül történő elméletépítés és magyarázat.

A tárgyalt életrajzi és életrajzi jellegű munkák és a három fő forrásmunka

Az irodalom rendkívüli sokasága miatt nem törekedhettem teljeskörűsége, csak arra, hogy a megközelítések sokszínűsége megjelenjen. A kiválasztás kritériumai között szerepelt, hogy monográfiáról vagy legalábbis kismonográfiáról legyen szó;

nyelvi korlátként az angol szakirodalomra szűkítettem a tárgyalást; valamint az időben korábbi és ismertebb művek előnyben részesültek a kiválasztásnál, mivel a későbbi műveknél nagyobb az esély arra, hogy másodlagos irodalmakon alapulva megismétlik a korábbi munkákat.⁴ A figyelembe vett írások az *1. táblázatban* láthatók. Néhány munka egyértelműen besorolható az elfogult vagy a kritikai kategóriába, a semleges zónának azonban nincs éles határvonala. Így a semlegesek közé soroltak között vannak inkább pozitív és inkább negatív jellegűek. Az érintett irodalom így átfogja valamennyi megközelítést, biztosan tartalmaz pozitív és negatív elfogultsággal írt műveket is, ráadásul az elfogultságon belül is érezhetőek fokozatok.

Harrod, Skidelsky és Moggridge művei sorolhatók az alapirodalomhoz – ezek a legeredetibb forráskutatáson alapulnak, és az életrajzi elemek szempontjából a későbbi munkák által hivatkozott forrásokká váltak. Már terjedelmük is figyelemre méltó. Aprólékosan, néha napi szinten részleteznek háttéreseményeket, miközben arányait tekintve rendkívül kevés bennük a közgazdasági tartalom és az elmélettörténetileg értékelhető részlet. A tudásszociológiai és az intézményi háttér megértése szempontjából fontos információkból némileg többet tartalmaznak.

Harrod Keynes tanítványa, barátja, kollégája, titkára volt, levelezésének archiválója. Az életrajz írására Keynes öccse kérte meg, ő és a család többi tagja együttműködött Harroddal, teljes hozzáférést biztosítva Keynes személyes irataihoz, hagyatékhához. Így ezt az életrajzot hivatalosnak tekintik, ha nem is személyesen Keynes, de családja által jóváhagyottnak.

Az időben Keynestől távolabbi Moggridge és Skidelsky életrajzai egymáshoz hasonló célúak és jellegűek, teljes képet kívántak adni Keynes életéről, a lehető legtöbb forrást felhasználva. Az eredetileg gazdaságtörténész érdeklődésű Moggridge a bennfentesebb szerző, Keynes iskolájában, a King's College-ben tanult a Keynes által alapított ösztöndíjnak köszönhetően. Richard Kahn és Austin Robinson felkérésére ő szerkesztett Keynes 30 kötetes összegyűjtött írásai (összesen 13 500 oldal) közül 24-et, ami 20 éven át tartó munkát jelentett. A Keynesről szóló másodlagos irodalomnak bőséges anyagot szolgáltatató 30 kötet nagy része korábban meg nem jelent anyagot tartalmaz, nem publikált írásokat és Keynes gazdasági jellegű leveleit. A történész végzettségű Skidelsky háromkötetes életrajza első és harmadik kötetének megjelenése között 17 év telt el.

A három alapirodalmon kívül érdemes még megemlíteni Austin Robinson életrajzát Keynesről (*Robinson* [1947]), amely a *The Economic Journal*-ban jelent meg (amelynek Robinson 1944-ben lett társszerkesztője Harroddal együtt). Erre az életrajzi részletekben bővelkedő, 68 oldalas írásra is gyakran hivatkoztak (a Google Scholar hivatkozásainak a száma 2022. május 22-én 146). Megközelítésmódja elfogult, hiszen Robinson Keynes tanítványa és közeli munkatársa volt (helyettes szerkesztőként már 1934-től dolgozott Keynes mellett a *The Economic Journal*-nál, amelynek Robinson 1970-ig főszerkesztője is maradt).

⁴ A magyar szakirodalmat nem tárgyalom, mivel magyarul csak nem eredeti forráskutatáson alapuló, többnyire rövid szakmai életrajzok jelentek meg Keynesről. Megemlítendő azonban Szakolczai György több tanulmánya és könyve, amelyek elsősorban Skidelsky munkáján alapulva, tárgyilagosan közelítik a témát (*Szakolczai* [2016], [2018]).

1. táblázat

A tárgyalt életrajzi munkák Keynesről

Szerző	Cím	A megjelenés éve	Terjedelem (oldal)	Hivatkozások száma*
ELFOGULT				
Harrod, R.	Life of John Maynard Keynes	1951	670	1715
Lekachman, R.	The Age of Keynes	1966	324	333
Cord, R.	Keynes	2007	168	12
Wapshott, N.	Keynes és Hayek. Az összecsapás, amely meghatározta a modern közgazdaságtant	2012	306	368
Davenport-Hines, R.	Universal Man: The Lives of John Maynard Keynes	2015	432	60
SEMLEGES				
Harris, S. E.	John Maynard Keynes: Economist and Policy Maker	1955	230	42
Hession, C.	John Maynard Keynes: A Personal Biography of the Man Who Revolutioned Capitalism	1984	420	161
Moggridge, D. E.	Maynard Keynes: An Economist's Biography	1992	940	951
Skidelsky, R.	John Maynard Keynes: Hopes Betrayed, 1883–1920	1983	447	924
Skidelsky, R.	John Maynard Keynes: The Economics as Saviour, 1920–1937	1991	731	1449
Skidelsky, R.	John Maynard Keynes: Fighting for Britain, 1937–1946	2000	592	768
Blaug, M.	John Maynard Keynes: Life, Ideas, Legacy	1990	95	78
KRITIKUS				
Hazlitt, H.	The Failure of the New Economics	1959	450	269
Rothbard, M. N.	Keynes the Man	1992	65	56
Mini, P. V.	Keynes, Bloomsbury and The General Theory	1991	285	94
Mini, P. V.	John Maynard Keynes. A Study in the Psychology of Original Work	1994	285	45
Felix, D.	Biography of an Idea. John Maynard Keynes and The General Theory of Employment, Interest and Money	1995	285	24
Felix, D.	Keynes: A Critical Life	1999	322	42
Backhouse, R. E.– Bateman, W. B.	Capitalist Revolutionary: John Maynard Keynes	2011	197	140

* Google Scholar, 2022. május 22.

Forrás: saját szerkesztés.

Skidelsky [2009] csaknem minden oldalán szerepel Keynes méltatása [aki „fantasztikusan intelligens volt” (83. o.), „meggyőző ereje volt a legnagyobb a 20. századi közgazdaságtanban” (84. o.), „a világosság, a tömörség, az a csalhatatlan érzék, amellyel megtalálta a megfelelő szavakat, valamint az a titokzatos képesség, hogy egyszerű mondatokba öntsön mély gondolatokat, az szellemének veleszületett minőségét, kisugárzását tükrözi” (84. o.), „a modern idők legbriliánsabb gondolkodója” (227. o.)]. Bár az életrajzi rész csak 20 oldal, ez a kötet Keynes iránt elfogult munkaként jellemezhető. Nagyobb része a 2008-as globális válság történetét írja le, bírálja a pénzügyi intézményrendszert és a betétesek pénzével szerencsejátékot űző bankokat (205. o.), a főáramú közgazdaságtant kritizálja módszertana és valóságidegensége miatt, javaslatot tesz a közgazdaságtan reformjára, és még sok más kérdéssel foglalkozik.

Paul Davidson könyvének⁵ célja ehhez hasonló: a szerző szerint Keynes forradalmi gazdasági elemzése a legjobb leírása a piacgazdaságnak, Keynes maga pedig a 20. század legnagyobb angolja volt (*Davidson* [2009] XIII. o., 1. o.). Davidson többek között arról szeretné meggyőzni az olvasót, hogy Keynes igazi, eredeti mondandóját a közgazdaságtan matematizálása meghamisította (a fő bűnös ebben Davidson szerint Samuelson volt, de nem csak övé a felelősség), szerinte a közgazdaságtan főáramát képviselő professzorok munkássága és a főáramot képviselő folyóiratok tartalma nem a való világról szól.

Keynes elfogult életrajzai

R. F. Harrod csaknem bálványimádó módon közelített Keyneshez, majdnem minden negatív, radikális vagy ellentmondásos elemet nélkülözve, minden vitás kérdést az ő javára eldöntve. Keynes temperamentumáról, indulatosságáról kicsit kritikussabban ír, egyébként nála Keynes teljesítményének csaknem minden eleme a legmagasabb minőség ritka példája. Keynes, aki jó családból származott, intelligens, széles látókörű, az intellektuális és esztétikai kérdések iránt érdeklődő, politikai világlátását tekintve liberális volt, de nem doktriner, hanem pragmatikusan és realista módon, kompromisszumokra készen gondolkodott. Kitűnő vitatkozó volt, akinek gyorsan vágott az esze, vitapartnerét lehengerelte, de meg lehetett győzni, ha a vitapartner álláspontját mégis jobbnak tartotta. Nem neheztelt senkire, megbocsátó volt. Kerülte a dagályosságot és a hivalkodást. A nemzet és az emberiség jólétét kívánta szolgálni, optimista volt reményei valóra válásában. Hazája iránti szolgálatát egészsége megóvása és saját személyes céljainak elérése elé helyezte. Gazdaságpolitikai tanácsainak változékonysága mögött Harrod szerint nem inkonzisztencia állt, hanem a konkrét helyzetekre történő rugalmas reagálás. Harrod elfogultságára példa egy hosszú spekuláció arról, mi lett volna, ha Keynes nem az indiai ügyek hivatalába (*Bureau of Indian Affairs, BIA*), hanem a Kincstárba került volna 1907-ben, és ott folytatja pályafutását. Szerinte Keynes befolyása abban a pozícióban megakadályozhatta volna az 1929-ben kezdődő világgazdasági válságot és a nácik hatalomra kerülését.

⁵ A 2009-es kiadása tartalmaz egy utóíratot a 2008-as válságról.

Harrod életrajza közvetlenül megjelenését követően számos pozitív visszajelzést kapott kedvező könyvismertetések formájában. Ennél is fontosabb volt azonban, hogy forrásmunkává vált a Keynesről szóló rövidebb irodalmak számára. Értékelését évtizedeken keresztül átvette a másodlagos (az eredeti forráskutatást nem végző) irodalom nagy része is. Ezek többnyire szuperlatívuszokban beszéltek Keynesről mint emberről – akár csak egy bekezdésben, akár néhány oldalban foglalkozva életrajzi adataival. Harrod nem hibáztatható elfogultságáért, őt a hivatalos életrajzzal szemben elvárt pozitív megközelítés nyilvánvalóan megkötötte. A későbbi szerzőknek nem volt ilyen erős külső kényszerítő erejük, mégis sokan eltekintettek az egészen hétköznapi tárgyilagosságtól, valamint az elemi kritikától, és maradtak az egyoldalúan elfogult értékelésnél.

A témának könyvet szentelők közül ezek közé tartozik Robert Lekachman közgazdászprofesszor csak részben életrajzi kötetével (*Lekachman* [1966]). A munka első kétharmada foglalkozik Keynes életével (*Harrod* [1951] és *Robinson* [1947] alapján feldolgozva), karrierjével, befolyásával. Keynes tévedhetetlen ösztönösséggel mindig a legjobb döntéseket hozta, könnyedén mozogva különböző társadalmi, szakmai szerepei (kormánytanácsadó, polgári szolgálatos, diplomata, újságíró, könyvgyűjtő, szerkesztő, tőzsdei spekuláns, egyetemi tanár és közgazdász) között. A harmadik harmad a gazdasági növekedés, infláció, gépesítés és a velük kapcsolatos gazdaságpolitika kérdéseit tárgyalja, lazán kapcsolódva Keynes munkásságához. Keynes gondolatait felfókú dicsőítő jelzők özöne mellett ismerteti *Lekachman* [1966], anélkül hogy azok eredetiségét, előzményeit, kortárs szerzőkkel való kapcsolatát bemutatná, a bírálatokról pedig szintén hallgat. Keynes, „korának legnagyobb közgazdásza” (8. o.) rendkívülisége érzékelhető a következő feltételezésből:

„Ha Keynes megérte volna az 1960-as éveket, biztosan kidolgozott volna egy új és jobb posztkeynesi doktrínát a szegénység és a jövedelemeloszlás nagy egyenlőtlenségének a megszüntetésére és az angol és amerikai hétköznapi élet minőségének fejlesztésére.” (*Lekachman* [1966] 8. o.)

Szintén nem fukarkodik a dicsérettel az elsősorban a közgazdaságtan tudománytörténetével foglalkozó Robert Cord Keynes-életrajza (*Cord* [2007]). Ennek az érdeklődő nagyközönségnek szóló, könnyen emészthető, olvasmányos, rövid könyvnek a törzsszövege 130 oldal, fényképekkel együtt, amit egy kronologikus áttekintés egészít ki. A családtörténeten és egyéb életrajzi elemeken kívül érdekes háttérismereteket közöl Cambridge-ről, a formálódó egyetemi közgazdászképzésről (bár ezeket Moggridge és Skidelsky jóval részletesebben tárgyalja), Keynes hatalmas támogatottságáról a Cambridge-i kollégák részéről, arról, hogyan pártoltak fokozatosan át a korábban Hayek nézeteit osztó közgazdászok (köztük Abba Lerner, Káldor Miklós) a népszerűbb keynesi táborba, valamint Keynes tanainak amerikai népszerűsítőiről. 1936 végére már több mint 125 angol nyelvű könyvismertetés jelent meg az Általános elmélet-ről (*Cord* [2007] 93. o.). A szerző minden életrajzi elemet Keynes rendkívüli mivoltának bizonyítékaként vagy csak egyszerűen pozitív értelmezés kíséretében talál. Így Keynes Anglia intellektuálisan egyik legkiemelkedőbb családjába született bele, a család kiválósága pedig legjobban Keynesben mutatkozott meg, aki nemcsak világhírű közgazdász, hanem közösségi ember, üzletember, művészetpártoló is volt. Apjától

intellektusát és kiváló adminisztratív készségét, anyjától a mások helyzete iránti érzékenységet és szimpátiát örökölte. Keynes 28 évesen lett az akkori (és a mai) közgazdaságtan egyik vezető folyóirata, a *The Economic Journal* főszerkesztője, amely posztra Cord szerint Keynes nyilvánvaló választás volt. Keynes a tanulmányok elfogadásában és visszautasításában figyelemreméltóan tisztességesen és pártatlanul járt el. Az esetek túlnyomó többségében igaza volt, korrekt döntést hozott, kivéve Ohlin és Hotelling egy-egy cikkének visszautasításakor.

Cord többnyire nem megy bele gazdaságelméleti részletekbe, a kontextus és a konzisztencia tárgyalásába, ahol mégis megteszi, ott felületes vagy félreértelmez. Hayek konjunktúraelméletének leírásakor például tévesen azt állítja, hogy Hayek szerint a válságokat a túlzott mértékű beruházások okozzák. A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete című könyv mestermunka (Keynes [1965]), és minden idők egyik legbefolyásosabb könyve (nemcsak a közgazdaságtanban, hanem általában). Bár rosszul volt szerkesztve, kétség sem fér briliáns voltaához, innovációi sokaságához. Utóbbiak közé tartozik a rövid táv hangsúlyozása, a lélektani tényezőkre való összpontosítás és Keynes azon érve, hogy a klasszikus elmélet csak a teljes foglalkoztatottság speciális körülményei között érvényes.

Néhány évvel később Cord egy újabb könyvet jelentetett meg, amely a keynesi forradalom sikerességének tudásszociológiai magyarázatával foglalkozott, összehasonlítva Hayek és Kalecki sikertelenségével. A könyvben Cord amellet érvel, hogy Keynes azért lett sikeres, mert Cambridge révén (amely az 1930-as évekig a gazdaságelmélet központját jelentette) egy iskola állt mögötte, egy hűséges kollégákból és tanítványokból álló hálózat, amely Keynest egyszerre stimulálta és támogatta. Hayek az akkor még kevésbé befolyásos London School of Economics professzora volt, közeli munkatársak, barátok, támogatók nélkül, Kalecki pedig még nagyobb elszigeteltségben dolgozott (Cord [2013]). Ezek a tudásszociológiai érvek, amelyeknek egyes elemei korábbi könyvében is szerepeltek, merőben mások, mint a személyiségen és az elmélet tartalmának a zsenialitásán alapuló magyarázat.

Nicholas Wapshott könyve párhuzamos életrajz Hayekről és Keynesről, amely a címében és az alcímében két félísten és híveik közgazdasági dominanciáért folyó heroikus küzdelmének leírását ígéri, ami a szerző újságírói mivoltából fakadó publicisztikai túlzásnak is tekinthető (Wapshott [2014]). Wapshott elsősorban Harrodra és Skidelskyre támaszkodik Keynes életrajzának bemutatásakor. Annyira nem elfogult, mint Harrod, de Skidelskyhez képest egyértelműen pozitívabb a megközelítése. Hayek és Keynes közül tendenciózan Keynes van jobb színben feltüntetve: ő a jobbító szándékú, gyakorlatias, közemberek számára is érthetően fogalmazó, az embereknek reményt adó, optimista, míg Hayek a pedáns, de nem precíz, nehezen érthető, homályos, elméletieskedő, pesszimista. Wapshott népszerűsítő könyve sok tárgyi információval látja el az olvasót, de félrevezető: hibáit a csak Wapshott könyvéből tájékozódók nem feltétlenül ismerhetik fel.

A két világháború közötti időszakkal foglalkozik a történész Richard Davenport-Hines könyve az egyetemes emberről (vagyis Keynesről), amely Harrod istenítő megközelítésében íródott (Davenport-Hines [2015]). A mű létjogosultságát a szerző szerint az indokolja, hogy Harrod, Moggridge és Skidelsky életrajzai túl hosszúak,

egy rövidebb életrajz több emberhez eljut. Az ő könyve azért figyelemre méltó, mert kerüli a technikai részleteket, és erőteljesen szelektál a forrásokból. Mindeközben a szerző célja annak a klímának a rekonstruálása, amelyben Keynes mint univerzális ember (és a közgazdász szót nem használja rá) létezett. Ugyanakkor Davenport-Hines könyve sem rövid, több mint 400 oldalas. A szerző Keynes hét „életével” foglalkozik hét fejezetben: az altruista, a csodagyerek, a hivatalnok, a közösségi ember, a szerető, a műértő és a küldött, vagyis nem szerepel köztük a közgazdász. A közgazdasági vonatkozásokról annyit jegyez meg mindössze, hogy Keynes 1936-os Általános elmélete teremtette meg a makroökonómiát, ez a 20. század legfontosabb közgazdasági könyve, olyan fontos, mint Adam Smith Nemzetek gazdagsága.

A könyv egyik indíttatásaként Davenport-Hines leírja találkozását Keynes öccsével, Geoffrey Keynesszel. Az 1976 nyarán Keynes lakásában történt találkozó a Skidelsky – akkor már tervezett – nagyszabású Keynes-életrajzával szembeni bizalmatlanságról árulkodik. Geoffrey Keynes megkérdezte Davenport-Hinestől, mi a véleménye Skidelskyről, akivel Harrod és néhányan mások a King's College-ből nem tanácsolták számára az együttműködést. Davenport-Hines válaszában magasztalta Skidelskyt, akitől sokat tanult.

A Keynesre vonatkozó jelzők és jelzős szerkezetek jól érzékeltetik a pozitív elfogultságot: naponta küzdő, világosan okfejtő, az inkonzisztencia kreativitását ismerő, nemzetközi véleményformáló, a pénzügyi pánikot az első világháború kitérőesek megakadályozó, új erkölcsi és intellektuális rendszereket javasoló, nagyszerű meggyőző, az embereket a helyes gondolkodásra ösztönző, gyönyörű hangú, elegánsan író, a pesszimizmust és a butaságot megvető, a logikát és az ösztönt is használó, az emberi butaság ellen és a világ bajainak a megoldásáért küzdő, életörömmel teli, az ész és a meggyőzés erejében hívő, erőteljesen és fegyelmezetten cselekvő, társaságot kedvelő intellektuel; részletes, módszeres és biztos építő terveket felvázoló, álláspontját tömören, világosan és tökéletes szókinccsel kifejező, intelligenciájával a konvenciókon, hiteken, dogmákon, hagyományokon, érzelmeken a legrövidebb úton áthaloló, minden irigységet, rosszindulatot és neheztelést mellőző, a pénzt kedvelő, de nem mohó, hanem adakozó cambridge-i don; balettmániás, könyvbarát, műgyűjtő, titán. Mindezek csupán Davenport-Hines saját kifejezései, a másoktól idézett részletek figyelembevételével jócskán bővíthető lenne a lista.

Ezeknél az életrajzoknál Keynes személyiségének és elméletének a zsenialitása a fő magyarázó tényezője a sikerességnek. Ezeket egészíti ki a gazdaságtörténeti környezet (a nagy gazdasági világválság). A cambridge-i egyetem légköre és a további intézményi tényezők kevésbé jelennek meg befolyásoló elemként, azokra inkább Keynes rendkívüli személye fejt ki pozitív hatását.

Keynes semleges, kiegyensúlyozott életrajzai

A *Harrod* [1951] által Keynesről festett abszolút pozitív kép fokozatosan kezdett átalakulni, és az 1980-as évekre egyre objektívebbé vált. Mindemellett a Keynest emberfeletti terminusokkal tárgyaló munkák, mint az előzőekben is látható volt,

továbbra is megmaradtak. A változásban fontos szerepet játszott Keynes összegyűjtött műveinek a megjelenése, *Skidelsky* [1983] és *Moggridge* [1992] sokkal pontosabb és tárgyilagosabb életrajzai, valamint a művészekből álló Bloomsbury-csoport (amelyhez Keynes is tartozott) tagjainak bohém életmódját feldolgozó munkák sokasága. *Skidelsky* [1983] és *Newton* [2001] ismerteti *Harrod* [1951] számos elhallgatását és torzítását. *Blaug* [1994] szerint *Harrod* életrajzának csupán történeti érdekessége van: látható, hogy Keynes egyik vezető tanítványa hogyan próbálta meg öt évvel mestere halála után maximálisan segíteni Keynes eszméinek terjedését. Keynes népszerűségét az általa javasolt gazdaságpolitika kudarcai is csökkentették, az egy időben megfigyelhető magas infláció és munkanélküliség empirikus oldalról is fokozottan támadhatóvá tette elméletét.

Keynes szexuális életéről, az ifjúkori homoszexuális kapcsolatairól szóló források elhallgatását többen felróják *Harrodnak*. Ezekkel a bírálatokkal azonban nem értek egyet, mivel a magánszféra intim részébe tartozó kérdésről van szó. 1951-ben nem volt olyan a légkör, hogy ezt lehetővé tette volna *Harrod* számára. *Harrod* később elmondta, hogy a legtöbb részlet ismert volt számára, de nem írhatta meg. *Harrod* további korlátokba is ütközött: cenzorok ellenőrizték, hogy nincs-e benne az Egyesült Államokkal szembeni támadás, bírálat (*Clarke* [2009]).

Már 1955-ben megjelent egy kiegyensúlyozott életrajz (*Harris* [1955]) a Charles Scribner's Son kiadó The Twentieth Century Library könyvtárában, amely sorozatnak az volt a célja, hogy az intelligens laikusokat megismertesse az elmúlt száz év legbefolyásosabb gondolkodóinak munkásságával. Az 1950-ben indult sorozatban Keynes mellett többek között Darwin, Einstein, Veblen, Dewey, Poincaré, Freud és Gandhi életrajza is napvilágot látott. A szerző, Seymour Harris a Harvard Egyetem közgazdászaként számos könyvet publikált hosszú munkássága során. *Harrisnek* az eredeti kézirat terjedelmét a kiadó elvárásai miatt csaknem feleznie kellett, de a terjedelmi korlátokon belül mégis be tudta mutatni mind Keynes személyiségét, mind gazdaságelméleti és közszereplői munkásságát. *Harris* [1955] megközelítése annyiban hasonló *Harrod* [1951]-hez, hogy Keynes *Harris* is a világot egyedül, saját erőből megváltoztató gondolkodóként ábrázolja, aki mindenki életére hatást gyakorolt. Az előszóban közli, hogy felnőtt életéből családján kívül a legtöbbet Keynesnek szentelte, de ezzel együtt megpróbál kritikus és objektív maradni. Ez sikerül is, sokkal tárgyilagosabb és korrektebb *Harrodnál*, akinek megemlíti önzőségét, dogmatizmusát, antidemokratikus megnyilvánulásait, az intellektuális arisztokrácia magasztalását, energiáinak sokfelé pazarlását, a szigorú érvelés feláldozását a meggyőző erő érdekében. Megemlíti Keynes számos paradoxonát: Keynes élete nagy részét a *laissez faire* támadásával töltötte, miközben irtózott a tervezéstől és a nagy államtól; megvetette a pénzhajhászást, miközben milliós vagyont halmozott fel, lenézte a bürokratákat, miközben élete nagy részében kormányzatot szolgáló bürokrata volt. *Harris* kiegyensúlyozott munkája ugyanakkor ismertségben és népszerűségben jelentősen elmaradt *Harrodé* mögött.

Skidelsky háromkötetes életrajzának első kötete 1983-ban jelent meg. Bevezetőjében úgy írja le a *Harrod* [1951]-nek az életrajzhoz való hozzáállását, mint amelynek inspirálnia kellene az olvasót, és példát mutatnia neki. Az igazság és a tényekhez való

ragaszkodás alárendelt szerepet játszik a lelkesítéssel, az olvasó felemelésével szemben. Harrod hitt abban is, hogy a világot jobbra lehet tenni a kormányzati költekezéssel gerjesztett, állandósított gazdasági fellendüléssel. Ezért sem akart semmi olyat írni, ami csorbítaná Keynes hírnevét. Emellett Harrod a konvenciókhoz, szabályokhoz ragaszkodó személyiség volt, akit mélységesen zavart Keynes kapcsolata a bohém Bloomsbury-csoporttal (Skidelsky [1983] XXVI–XXVII. o.).

Skidelsky életrajza arányaiban keveset foglalkozik a közgazdasági nézetekkel, inkább a személyes történetek, az intézményi háttér, a korszak társadalmi-politikai miliójének felvázolása a domináns. Skidelsky könyvének egyik célját az életrajzi elemek és a gondolatok közötti hihető, elfogadható (vagyis nem szigorúan bizonyítottan oksági) kapcsolatok feltárásában látja. Ennek szellemében például részletesen ír Keynesnek már iskolás éveiben kibontakozó homoszexuális érdeklődéséről, amely a Bloomsbury-csoporthoz tartozó festővel, Duncan Granttel való szerelmi afférban teljesedett ki leginkább. Szerinte egy ilyen központi elem kihagyása az életrajzból nem megengedhető. Az elhallgatás a Keynes közgazdasági nézeteit bírálók számára is muníciót szolgáltatna. Skidelsky szerint Keynes gyermektelensége magyarázhatja azt, legalábbis részben, hogy Keynes a hosszú távval szemben a rövid távú gazdasági hatásokra helyezte a hangsúlyt.

A homoszexualitás tipikusan kontextusfüggő témakör, megítélése a 20. század elején erkölcsileg és jogilag is negatív volt. A törvény két év kényszermunkával büntette a két férfi között elkövetett illetlen viselkedést, legyen az akár a privát szférában is, a közösülés pedig életfogytig tartó büntetést vonhatott maga után (Moggridge [1992] 169. o.). Oscar Wilde-ot fajtalankodás miatt 1895-ben börtönözték be, amely eset angolok generációival tanította meg, hogy a kiderített vagy bevallott homoszexualitás börtönnel és társadalmi kirekesztéssel jár, írja Davenport-Hines, aki 60 oldalt szentelt Keynes szexuális élete taglalásának (Davenport-Hines [2015]).

Keynes homoszexuális magatartása összefüggésben lehetett az általános szabályokat elutasító attitűdjével, és hatást gyakorolhatott a gazdasági és politikai nézeteire. Hogy valóban így volt-e, az nem eldönthető, de a példa jól mutatja mind az életrajzi elemek befolyásán való spekulációk jellegét, mind a potenciálisan nimbuszcserbítő tényezők elhallgatásának technikáját, amit Harrod gyakorolt. Keynes homoszexualitása vagy biszexualitása az egyik központi témája a *Hession* [1984] biográfiának, amelyben nagyon dominánsan jelennek meg a lélektani tényezők, az objektivitás és a tudományos tartalom rovására. Hession Keynes rendkívüli intellektusát összefüggésbe hozza férfi- és női vonásokat is tartalmazó személyiségével, amely Hession szerint mindig növeli a kreativitást. Moggridge [1992] külön listát közöl Keynes férfi szeretőiről. Granttel 1908 és 1915 között folytatott viszonyt, miközben 21 másik férfi nevét vagy becenevét is felsorolja, akik közül néhányal szintén több évig tartott a viszony.

Moggridge [1992] alapján rátérve egy fontos tudományszervezési, intézményi kérdésre, a 20. század elején csak három nemzetközileg ismert angol nyelvű közgazdasági szakfolyóirat létezett: a *The Economic Journal* (1891-től, az angol Royal Economic Society folyóirata), a *Journal of Political Economy* (1892-től, Chicagói Egyetem) és a *Quarterly Journal of Economics* (1886-től, Harvard Egyetem); a negyedik folyóirat,

az *American Economic Review* 1911-től jelent meg. A publikáció elsődleges formája a könyv volt. Még nem létezett a napjainkra jellemző publikációs kényszer (*Moggridge* [1992] 203. o.). 1911-ben Edgeworth lemondott a *The Economic Journal* főszerkesztői címéről, amelyet a lap indulása, 1891 óta töltött be. A Royal Economic Society egyhangúan az akkor 28 éves Keynest szavazta meg főszerkesztőnek a másik jelölttel, a birminghami W. J. Ashleyvel szemben. Emellett egy konzultatív szerkesztői bizottságot is felállítottak, amely 1919-ben megszűnt. Keynes volt az egyik legbefolyásosabb angol szakfolyóirat főszerkesztője 1945 áprilisáig, amikor Harrod és Robinson társ-szerkesztőként vette át tőle a feladatokat. Keynesnek ezzel egy csapásra megoldódott az a problémája, hogy hol tudja elhelyezni tanulmányait. 43 tanulmánya és további 49 cikke, könyvismertetése jelent meg a *The Economic Journal*-ban. 1945-ig a *The Economic Journal*-on kívül csak hét választanulmánya jelent meg máshol, valamint egy felkérésre készült tanulmány a *Quarterly Journal of Economics*-ban és a Jevons születésének 100 éves évfordulójára írt tanulmány a statisztikai társaság folyóiratában. Szerkesztői hatalmát felhasználta arra, hogy egyes tanulmányokra még ugyanabban a számban reagáljon, amelyben azok megjelentek. Saját könyveiről barátait kérte meg könyvismertetés írására. Saját tanulmányait nem küldte ki bírálatra, bár a külső bírálat intézménye még nem volt annyira elterjedt, mint manapság. Eredetileg nem kért bírálatokat a beküldött tanulmányokról, megbízott saját értékítéletében. Később, amikor bírálóknak küldött ki tanulmányokat, saját véleményét erőteljes jelzőkkel fejezte ki a felkérő levélben. *Moggridge* [1992] példát közöl egy olyan esetre is, amikor a sugalmazott elutasítás helyett támogató bírálat érkezett vissza, és a tanulmányt újabb bírálatra küldte ki, amely végül elutasította a cikket. 1923-ban „Értéktelen, vissza kell utasítani” szavakkal utasította vissza Ohlin tanulmányát a tényezőarányokról, amely elmélet később Nobel-díjat hozott Ohlinnak (lásd *Ohlin* [1977]). 1924-ben Wicksell tanulmányát utasította vissza, amely végül 1981-ben jelenhetett meg a folyóiratban (*Moggridge* [1992] 208–210. o., 598. o., lásd még *Jonung* [1981]). Ezeknek a praktikáknak a leírása azért fontos, mert megmutatja, hogyan lehet élni és visszaélni egy hatalmi helyzettel a saját befolyás és hírnév növelése céljából, és magyarázatot adhatnak az elméletek szakmai elfogadása vagy visszautasítása kapcsán olyan anomáliákra, amelyeket racionálisan, a tudományon belül, az elméletben szereplő tényezők közötti logikai kapcsolatokat és az elméletek tapasztalati tartalmát vizsgálva nem lehetne megmagyarázni.

Keynes kritikus életrajzi

A kritikus életrajzok tanulságosak, mert azt mutatják meg, hogy az objektív tények válogatásával és eltérő értelmezésével egymástól egészen eltérő személyes képeket lehet rajzolni. Murray Rothbard rövid Keynes-életrajza 1992-ben jelent meg először egy tanulmánykötetben, amely a keynesi közgazdaságtant kritizálta (*Rothbard* [1992/2010]). Rothbard élete egyik legnagyobb projektje a közgazdaságtan elmélet-történetének osztrák szempontból történő feldolgozása volt. A háromkötetesre tervezett munka első két kötete készült el, a tervek szerint a marginális forradalomtól

Keynesig terjedő időszakot feldolgozó harmadik kötet Rothbard korai halála (1995) miatt nem készült el. Rothbard stílusa meglehetősen konfrontatív, polemikus, a bírált szerzőkkel kapcsolatban negatív jelzők sokaságát használva gyakran *ad hominem* érvekkel is támad. A Keynes jellemhibáira koncentráló munkájának elsődleges, de nem kizárólagos forrása Skidelsky életrajza, amely tartalmazza a közölt tényeket. Skidelsky azonban nem egészíti ki azokat olyan negatív értékeléssel és lejárató jelzők sokaságával, mint Rothbard.

Rothbard [1992/2010] szerint Keynes karakterének három fő eleme a minden ellenvéleményt félresöpörő egoizmus, a Nagy-Britannia uralkodó elitjébe való beleszületés érzése, a hagyományos polgári értékek – például az erkölcs, a takarékoskodás és a családi élet – mélységes gyűlölete. Születésétől fogva privilegizált volt a helyzete. Apja, John Neville Keynes jó barátja és korábbi tanítványa volt Alfred Marshallnak, aki a brit közgazdászok vezetője volt fél évszázadon át. Marshall csalódott Neville Keynesben, mert – írja Rothbard – az apa a közgazdaságtan módszertanáról szóló átlagos értekezését követően a félresiklott akadémiai pályafutás menedékéül szolgáló egyetemi adminisztrációban töltött be nagy hatalmú pozíciókat. Marshall lekötöztetve érezte magát Neville-lel szemben, amit gyermeke, Maynard támogatásával kompenzált, amikor Maynard egyetemi karrierbe kezdett (Rothbard [1992/2010] 11. o.). Rothbardnak ez a külső támogatók fontosságát hangsúlyozó értelmezése ugyanolyan egyoldalú és korlátozottan érvényes, mint Harrod, Skidelsky és Moggridge leírása, akik szintén foglalkoznak a jó családból származással és a támogatókkal, de a gyors előrejutást inkább Keynes zsenialitásával magyarázzák. Az egyoldalú értékelés lehetősége hasonló ahhoz, mint amikor vagy csak a környezeti körülményekkel, vagy csak a genetikai örökséggel kívánják magyarázni a viselkedést, miközben jobb lenne mindkét tényező együttes és nehezen szétválasztható hatásaként kezelni a kérdést.

Rothbard a családi háttérhez hasonló kritikával ír az apostolok titkos társaságához (*Society of Cambridge Apostol*) tartozásról. Keynest 20 évesen vették fel a magukat felsőbbrendűnek tartó tagokból álló cambridge-i társaságba. Attól kezdve hat éven át szinte kizárólag az apostolok környezetében élt, és későbbi felnőtt életében is közeli kapcsolatot tartott a társaság tagjaival. A társaság rendkívüli arroganciája megmutatkozott abban a félig vicces mondasban, miszerint egyedül a társaság „reális”, a világ többi része „fenomenális”. Máshogyan megfogalmazva, a társaság felsőbbrendű, a társaságon kívüli világ alacsonyabb rendű. A társaság tagjait nem korlátozhatta semmilyen általános szabály (Rothbard [1992/2010] 13–15. o.). A viselkedés erkölcsi korlátaitól Moore filozófiájának eltorzított változatára hivatkozva szabadult meg Keynes (Rothbard [1992/2010] 19–20. o.).⁶

Keynes politikai filozófiájára Edmund Burke volt nagy hatással. Egyrészt tőle vette át az általános politikai elvek és az absztrakt természetes jogok iránti ellenszenvét. Másrészt egyetértett magas időpreferenciájában, a jelen kitüntetett fontosságában, szemben a bizonytalan jövővel, ellenezte az olyan azonnali rossz intézkedéseket, amelyek a jövőben hoznának csak hasznokat. Hírhedtté vált mondása a „hosszú

⁶ George Edward Moore a Bloomsbury-csoport szellemi vezére volt.

távon mindannyian halottak vagyunk” (Keynes [1923]). Harmadrészt csodálta Burke elismerését Nagy-Britannia uralkodó elitje iránt: az arisztokrácia uralkodása mindaddig jó, amíg a kormány az elit tagjaiból kerül ki. A politikai hazugság iránt megengedő volt, szokása volt statisztikákat kitalálni politikai javaslatai alátámasztására (Rothbard [1992/2010] 23–24. o.).

Gazdasági javaslataiban nem befolyásolták elvek, amelyek csak korlátozták volna a pillanatnyi helyzetből fakadó lehetőségek megragadásában és hataloméhésége kiélésében. „Félek az elvektől”, mondta egyszer egy parlamenti bizottság előtt. Könnyedén változtatta véleményét. A szabad kereskedelemmel kapcsolatos ajánlásain ez jól követhető. Az 1930-as évek elején széles körben nevetség tárgya volt a brit sajtóban kaméleonszerű véleményváltoztatásai miatt. Ő maga nem törődött ezzel, mivel eltelve saját kreativitása csodálatától, tévedhetetlennek tartotta magát (Rothbard [1992/2010] 25–26. o.).

Az Általános elmélet sikerét Rothbard szerint Keynes követői a könyv zsenialitásával és nyilvánvaló igazágaival magyarázzák. Valójában azonban az Általános elmélet nem forradalmi volt, hanem a rég megcáfolt merkantilista és inflációpárti tévedések új köntösbe öltöztetett, érthetetlen zsargonnal előadott formája. Hogyan volt lehetséges mégis a sikere?

Rothbard több külső és belső körülményt említ, amelyek mind segítették a keynesi eszme terjedését: a *laissez faire* népszerűtlensége, a kormányzati beavatkozást támogató légkör, a fiatal közgazdásznezmedék szimpátiája és az ifjú keynesiánusok serege, Cambridge mint az akkori világ domináns közgazdasági központjának támogatása, az amerikai közgazdaságtant uraló elméletellenes intézményi közgazdaságtan teremtette vákuum, Keynes politikai és kulturális vezető szerepe és tekintélye, az egész akadémiai közgazdászszakma kis mérete, a karrier érdekében Keyneshez pártoló korábbi Hayek-pártiak (Rothbard itt a következő közgazdászokat említi név szerint: Robbins, Hicks, Lerner, Kaldor, Shackle, Boulding, Haberler, Machlup), Keynes ösztönzése a tanítványainak, hogy dicsérjék a művét, és zaklassák azokat a professzorokat, akik nem értenek vele egyet. Rothbard szerint nyugodtan állítható, hogy ha Keynes egy kis középnyugati amerikai egyetem tanára lett volna, valószínűleg nem talált volna kiadót könyvéhez, de ha igen, akkor is teljesen mellőzték volna (Rothbard [1992/2010] 40. o., 56. o.).⁷

Moggridge [1992] néhány további részletet is megoszt az Általános elmélet megjelenésekor kifejtett erőteljes kampányról, de nem von le Rothbard [1992/2010]-hez hasonló következtetést. A könyv 1936 februárjában jelent meg, 5 shillinges áron, vagyis viszonylag olcsónak számított, és így széles körben elérhető volt. Minden fórumon (napilapok, hetilapok, havilapok, akadémiai folyóiratok) ismertetések sokasága jelent meg róla. A szakma idősebb korosztálya lekicsinylően fogadta a könyvet, a fiatalabbak között voltak lelkes olvasói (Moggridge [1992] 593–595. o.).

Összességében Rothbard [1992/2010] értékelése nagyon negatív: szerinte Keynes nem volt tudós, nem volt briliáns, nem volt forradalmár, hanem „egy kalóz volt, aki

⁷ Tartalmilag ugyanezt írta három évvel később Felix [1999], nem hivatkozva Rothbard [1992/2010]-et, vagyis párhuzamosan jutva ugyanarra a véleményre.

felcsipegetett némi tudást, és felhasználta azt arra, hogy ráerőszakolja személyiségét és téves gondolatait a világra” (*Rothbard* [1992/2010] 55. o.). Szerencsés helyre született, a brit elitbe, csúciskolákban tanult, és a hatalmas Alfred Marshall támogatta. Még a karizmatikus jelző illik rá, de nem abban az értelemben, hogy milliókat irányított, hanem abban, hogy képes volt rászedni és elcsábítani fontos embereket, politikusokat, diákokat, tudóstársakat. Rothbard értékelésében nem fukarkodik a további negatív jelzőkkel: szisztematikus hazudozó, a középosztály és a hitelezők ősellensége, az igazság kifordítója, fasiszta, antiszemita, csaló, egy kivételesen ártalmas és veszélyes figura, egy sármos, de hataloméhes állambarát Machiavelli, aki megtestesíti a 20. század legrosszindulatúbb trendjeit és intézményeit (*Rothbard* [1992/2010] 56–59. o.). A 2. táblázat Cord [2007] és [2013], valamint *Rothbard* [1992/2010] radikálisan eltérő értelmezéseit állítja párba egyes életrajzi elemekről.

2. táblázat

Cord és Rothbard értékelése Keynes életrajzának egyes elemeiről

Esemény	Cord [2007] és [2013]	Rothbard [1992/2010]
Apa, John Neville Keynes	Rendkívül hatékony adminisztrátor; ambíció hiányában, kerülve a stresszt és a rivaldafényt, tehetsége teljesen nem bontakozott ki	A félresiklott akadémiai pályafutás menedékéül szolgáló egyetemi adminisztrációban töltött be nagy hatalmú pozíciókat
Moore, G. E. etikája	Az igazság, szeretet, szépség nagy hatása Keynesre, a barátság és a művészet szeretetének a fontossága	Elfogadja Moore személyes etikáját, elutasítja társadalmi etikáját, az erkölcstelenség támogatása, az általános erkölcsi szabályok elutasítása – bármit csinálhatsz, amihez kedved van, ha mások helytelennek tartják, akkor is
Hivatalnoki munka az indiai pénzügyekkel és valutával foglalkozó királyi bizottságban	Közelebbi ismeret a kormányzati munkáról, közgazdászírnének növekedése	Az angol imperializmus lelkes támogatója, fontos és kártékony hatás az indiai pénzügyekre; az inflációpárti nézetek propagálása
A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete	Mestermunka	Régi és sokszor megcáfolt merkantilista és inflációpárti tévedések modern szakzsargonba ültetve

Forrás: saját szerkesztés.

Rothbard [1992/2010] említ olyan eseteket, amikor szerinte Keynes hibásan értelmezte elődjait és kortársait (így a Say-törvényt és Pigou-t a pénzelméletéről és a munkanélküliségről), de elméleti részletekben nem merül el. Keynes Általános elméletének elmélettörténeti előzményeit legrészletesebben Henry Hazlitt mutatta be Az új közgazdaságtan tévedése című könyvében (*Hazlitt* [1959]). Hazlitt elsősorban gazdasági újságíró volt, emellett számos közgazdasági, gazdaságfilozófiai könyv szerzője. Könyvének műfaja nem életrajz, nem a személlyel foglalkozik, hanem elméletkritika, az Általános elmélet bírálata. A szerző szerint ennek célja az, hogy ne csak

annyit tudjunk, hogy Keynes elmélete rossz, hanem azt is, hogy miért. Így tanulhatunk a hibákból. Santayana azon megfigyelésére is hivatkozik, miszerint Amerikában szokássá vált eszméket csak a változás kedvéért feladni, nem úgy, hogy a korábbiakat megcáfolták, hanem egyszerűen csak elfeledkeznek róluk (*Hazlitt* [1959] 5. o.). Hazlitt könyvének csupán a bevezetőjében van néhány életrajzi jellegű, a kontextusra utaló és Keynes stílusát általában érintő lényeges megjegyzés. Keynes ismeretei és hivatkozásai provinciálisak: úgy tűnik, azt feltételezi, hogy arra, amit Marshall, Pigou vagy cambridge-i barátai nem vitattak meg, arra még soha nem gondolt senki. Egyebekben a könyv korrekt, alapos bíráló, a popperi racionális rekonstrukció (de annak megfogalmazása előtt) szellemében: rekonstruálja a problémaszituációt, amelyet Keynes meg kívánt oldani, ellenőrzi a logikai konzisztenciát, módszertanát, a terminológia világosságát, a tapasztalati igazolást, összehasonlítja más elméletekkel. Hazlitt bemutatja, hogy amit Keynes újnak gondolt, azok vagy rég megcáfolt tételek, vagy különböző szempontokból bizonyíthatóan hibásak.

Keynes elméletének egy másik aspektusával foglalkozik a Kapitalista forradalmár: John Maynard Keynes című könyvben *Backhouse–Bateman* [2011],⁸ amelyben a kritikai megjegyzések jóval mérsékeltőbbek, mint *Rothbard* [1992/2010]-nél. A keynesi forradalom mítosza című alfejezetben amellet érvelnek a szerzők, hogy forradalom sem volt, és nem is Keynes volt az egyedüli forrása a közgazdasági nézetek súlypontváltozásának, hanem a megelőző húsz év intenzív kutatásai a gazdasági válságok és a munkanélküliség okairól. Számos országban alapítottak konjunktúrakutató intézetet (az Egyesült Államokban 1919-ben a National Bureau of Economic Researcht). A szerzőpáros bemutatja, hogy Keynes kortársainál és közvetlen elődjénél megtalálhatók voltak az Általános elméletben kifejtett nézetek. Keynes maga előszeretettel építette maga körül azt a mítoszt, hogy ő forradalmasította a közgazdaságtant, és cáfolta meg a korábbi ortodoxiát, annak képzelve magát a közgazdaságtanban, mint ami Einstein volt a fizikában (*Backhouse–Bateman* [2011] 21–28. o.).

A szerzőpáros Keynes személyiségéről leírja, hogy soha nem volt szerény, óriási önbizalommal rendelkezett, és mindig a központban szeretett volna lenni. Saját nézetei igazságában vakon megbízott, ugyanakkor könnyedén változtatta a véleményét. Az 1920-as években hivatalnokként rendszeresen írt véleménycikkeket olyan gazdaságpolitikai kérdésekről, amelyeket még nem tárgyaltak meg hivatalosan. Legjobban fogyó könyve (*A béke gazdasági következményei*, *Keynes* [1919]) bennfentes információk kitergetése és annak a kormánynak a megvédolása volt, amelynek dolgozott (*Backhouse–Bateman* [2011] 113–114. o.).

Keynes munkásságának pszichológiai hátterével foglalkozik az elsősorban a közgazdaságtan elmélettörténeti és ismeretelméleti kérdéseit kutató Piero Mini két kötete (*Mini* [1991] és [1994]), amelyeket Mini nem nevez életrajzinak, mert nem mutat be új életrajzi tényeket, hanem a már ismerteket értelmezi. Valójában minden oldalon életrajzi elemekkel vegyítve tárgyalja a munkásság közgazdasági tartalmát és

⁸ Roger Backhouse napjaink egyik legjelentősebb angol elmélettörténésze, Bradley Bateman fő kutatási területe pedig Keynes munkássága.

pszichológiai hátterét. A közgazdaságtan elmélettörténetével és ismeretelméleti kérdéseivel foglalkozó Mini szerint a közgazdászok által írt életrajzok inkább az elméletek tartalmával, a nem közgazdászoké pedig az életrajzi elemekkel foglalkoznak, a kettőt pedig nem kötik össze, ami azért problémás, mert az életrajzi elemek, legalábbis részben, magyarázzák a filozófiai, világnézeti megközelítést, az pedig segít tisztázni az elméletet (*Mini* [1991] XI. o.).

Keynes elsősorban társadalomfilozófus és a társadalom jobbá tételében érdekelt kulturális vezető volt, ez befolyásolta gazdaságelméleti munkásságát. Az Általános elméletet Mini szerint nem a gazdaságpolitikát irányító elméletként, hanem Keynes lelkének az életrajzaként kellene kezelni. Az Általános elmélet a klasszikus közgazdaságtanhoz képest egy merőben különböző világot elemez, eltérő fogalmakkal, megközelítéssel, nem logikusan, hanem pszichologizáló módon és személyes meggyőződés alapján. Sikeres volt abban, hogy a munkanélküliséget a gazdaságpolitika központi kérdésévé tette, de módszertanát nem vették át, a hagyományos közgazdaságtan kritikáját a főáram nem fogadta el. Mini bírálja Harrod, Skidelsky és Moggridge életrajzainak szelektivitását: nem írnak például arról, hogy Keynes világnézetének egyik alapja volt Jeremy Bentham haszonelvűségének elutasítása, amely Keynes szerint hernyóként pusztítja a civilizációt (*Mini* [1994] 2. o.).

Az eredeti végzettsége alapján történész David Felix 1995-ös könyve már nem tudott a korábbiakhoz képest pótlólagos forrásokból táplálkozni. Tárgyalja a szokásos életrajzi elemeket, de igazi újdonsága abban rejlik, hogy Keynes meggyőzőségi, érvelési praktikáira helyezi a hangsúlyt. *Felix* [1995] szerint az 1936-os A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete kritikáit Keynes nem úgy némitotta el, hogy megvédte volna könyve igazát, hanem azzal, hogy a bírálók nem tudják világosan kifejezni véleményüket. Eszköztárában különféle retorikai fogások mellett az egyszerű személyeskedés is fellelhető volt, sokszor végső érvként, illetve a bírálókat teljesen figyelmen kívül hagyta, nem válaszolta meg. Emellett azzal is érvelt, hogy a létező elmélet nem tudja megoldani a bizonytalanságot és a gazdasági válságot. *Felix* szerint bárki más írta volna az Általános elméletet, azt nem publikálták volna, vagy ha mégis, akkor nem lett volna hatása a gazdasági eszmék alakulására.⁹ Keynes két fő elméleti kiindulópontja – az elégtelen aggregált makrokereslet és a kamatelmélet – téves. Az aggregált kereslet csökkenése az 1930-as években egy kis külső anomáliából fakadó örvény volt a rendszeren előre hömpölygő Amazonason, a kamatelméletéből pedig kihagyta a kölcsönt felvevőt és annak pénz iránti keresletét (*Felix* [1995] 156. o., 183. o.).

Felix [1995] alapos érvekkel támasztja alá az itt röviden ismertetett végkövetkeztetést, és számos további, különféle típusú logikai hibáktól szenvedő állítást mutat be: egyirányú oksági kapcsolat feltételezése, az okság irányának felcserélése, körkörös érvelés, hamis analógia, lényegtelen konklúzió, a részek vizsgálata az egész helyett, korlátozottan érvényes érvek általánosítása, a bírált elmélet terminológiájának meghamisítása, teljes szektorok figyelmen kívül hagyása, gazdasági szereplők egy részének figyelmen

⁹ Ez teljes mértékben megegyezik *Rothbard* [1992/2010] álláspontjával, amelyre *Felix* egyáltalán nem hivatkozik könyvében.

kívül hagyása, az elmélet és a tapasztalat közötti kapcsolat hiánya.¹⁰ Keynes számos állítását igazolás nélkül kellene elfogadni, így Keynes a közgazdaságtan legnagyobb bizalommal visszaélő figurája Marx óta (*Felix* [1995] 245–246. o.).

Felix szerint mindez azért következett be, mert Keynes egész életében alárendelte az elméletet az inflatörikus gazdaságpolitikai elképzeléseinek. Pályafutásában mindig mások meggyőzésére koncentrált. Így egy különös és egyedi történeti helyzetre, a nagy világgazdasági válságra adott gyógymódját általános elméletként prezentálta. Keynes óriási kapcsolati hálót tudott mozgósítani könyve népszerűsítésére nemcsak Angliában, hanem nagy befolyású amerikai barátai körében is. Emellett Roosevelttel *New Deal* politikájának a sikerét saját könyve igazolásaként állította be. Samuelsonnak is nagy szerepe volt Keynes amerikai elterjesztésében. Az Általános elmélet és a neoklasszikusok tökéletesen ellentétes nézeteket vallottak a Say-törvényről, a kereslet-kínálatról és az egyensúly fogalmáról. Ennek ellenére Samuelson és követői a két egymásnak ellentmondó elméletet egyesítették. A keynesi nézetek győztek abból a szempontból, hogy a gazdaságpolitika alakításában meghatározóvá váltak. Élete végén azonban Keynes távolodni kezdett értelmezőitől. A második világháborút követően azt látta, hogy élete fő művét, az Általános elméletet, amelyben a politikát és az érzelmeket vegyítette, érzéketlen matematikai manipulációkká alakítják, a piaci mechanizmus szerepét rá hivatkozva csökkentik, az állami beavatkozást növelik. Felix szerint Keynesnek mindez nem tetszett, de a folyamatot nem tudta már visszafordítani.

Felix ezt követő, 1999-es könyve szintén nagyon kritikai hangvételű, ellensúlyozva az elfogult életrajzokat. A családi háttér vázolása drasztikusan különbözik a pozitív és semleges életrajzoktól, amelyek Keynes szerető családi légkörű neveltetéséről írnak. *Felix* [1999] szerint Keynesnek boldogtalan gyermekkorra volt, ütötték, verték, korbácsolták. Apja megaláztatásai és az anyai szeretet elégtelen volta miatt depresszió gyötörte. Nyolcévesen apja körülmetéltette, amit a kasztráláshoz hasonló testi támadásként élt meg, és ami miatt csúnyának érezte magát, és mély, de elnyomott belső haragú emberré vált. *Felix* [1999] szerint ez hozzájárulhatott Keynes későbbi baloldali, jövedelem-újraelosztó javaslataihoz (24–27. o.). A keynesi közgazdasági gondolatokkal a könyv alig foglalkozik, de kifejezi az iránta érzett ellenszenvét:

„Egy törékeny fogyasztási elméleten és örült kamatelméleten nyugvó »Általános elmélet« nem csak részlegesen rossz; teljesen rossz, teljes nonszensz. [...] Az adott körülmények között Keynes karizmája és vitakészsége könnyű győzelemhez vezetett a neoklasszikus paradigma felett. Az, hogy az elmélete szintiszta nonszensz, csak még tökéletesebbé tette a győzelmét.” (*Felix* [1999] 249., 250. o.)

Ugyanakkor Felix elismeri, hogy Keynes széles látókörű volt, nem volt vak a nem tisztán közgazdasági tényezők iránt. Minden társadalomtudós többet szeretne magyarázni és belefoglalni saját társadalomtudományába: a közgazdász a közgazdaságtanba, a politológus a politikatudományba, a szociológus a szociológiába, és így tovább. Keynes számlájára pozitívumként írja Felix, hogy eleve sokféle

¹⁰ Ezeket a hibákat *Hazlitt* [1959] is bemutatja, amelyre szintén nem hivatkozik Felix. Az Általános elmélet sikerének okaival és értékelésével kapcsolatban Rothbarddal is sok a közös vonása Felixnek.

érdeklődési területe volt, ezért nála nem kell a közgazdaságtan szűk látókörű imperializmusáról beszélni akkor, amikor társadalmi, politikai, lélektani elemeket von be az elemzésbe (*Felix* [1999] 227. o.).

Értékelés

Keynes munkásságát nagyon sok életrajzi és életrajzi jellegű mű dolgozta fel olyan módon, hogy a kontextuális jellemzők elég széles köre jelenik meg bennük. Többnyire bemutatják a személyes tényezőket is (genetika, személyiség, pszichológia, neveltetés, iskolák) – megközelítésük lehet pozitív, semleges és negatív is –, a családot, a rokonságot, a barátokat, a munkahelyi közösségeket. Az életrajzok ritkábban, felületesebben, pontatlanabban elemzik a tudományos közösségen belüli helyzetet, a kortárs és megelőző elméletekkel való kapcsolatot.

A tudomány intézményrendszerével kapcsolatos kérdések többször fordulnak elő, és ez döntő jelentőségű Keynes esetében, akit Cambridge-ben összetartó, egymást támogató közösség vett körül, s aki sok lojális hívének indította el a karrierjét. Ez a közösség egész szakmai életét, rövid tanulmányutakat leszámítva, Cambridge-ben töltötte, olvasmányaik nagy részét a kollégák, barátok munkái tették ki (*Hutchison* [1981] 47. o.). Ennek a körnek rendelkezésére álltak (az akkor még a mainál sokkal fontosabb könyvkiadásra és a *The Economic Journal* révén az egyetemi, kutatói hálózaton keresztül) a nézetek terjesztéséhez és a kritika leszereléséhez szükséges eszközök, valamint a média is. Abszolút mértékét tekintve a mai korhoz képest kevesebb médiával és lassabb információátvitellel, ám relatív módon, a tudományon belüli pozíció arányait nézve a mai – sok központú és információtelített – világhoz képest sokkal nagyobb mértékben. Gyorsan és aktuálisan csak ilyen intézményi támogatottság révén lehet sikert elérni, míg a később jövő, mélyebb elismertséghez a tudományos szakmai tartalom rendkívülisége szükséges. Ilyen fokú erőkoncentráció, amely nagyjából Marshall Alapelvei első, 1890-es megjelenésétől (*Marshall* [1890/1972]) az 1930-as évekig Cambridge-re jellemző volt, a közgazdaság-tudományon belül azóta nem fordult elő. A tudományhatalmi eszközök fölötti kontroll az 1940-es években az Egyesült Államokba került, és két domináns pólusú lett: a Harvard, MIT és néhány további vezető egyetem, valamint Chicago és a vele szövetséges egyetemek révén innen került ki a legtöbbit hivatkozott és közgazdasági Nobel-díjban részesülő közgazdászok nagy része is. Hozzájuk képest azóta Cambridge és Anglia másodlagos központtá, egy jelentős perifériává vált.

A kontextusnak egy további eleme, nevezetesen a gazdasági világválság hatása a válság elkerülését, megoldását ígérő elmélet elfogadására nagyon közismert, ezért azt kevésbé emeltem ki, annak ellenére, hogy jellemzően foglalkoztak vele.

Keynes munkásságának és személyiségének a megítélése között szoros a kapcsolat. A közgazdasági munkásságát pozitívként értékelő szerzők a személyét, személyiségét is pozitívan, rosszabb esetben semlegesen értékelik. Keynes elismertsége, ismertsége számukra nem anomáliát jelent, hanem Keynes zsenialitásának és nagyszerű, forradalmi közgazdasági hozzájárulásának logikus velejárói. Ezzel szemben Keynes közgazdaságtanának a kritikussai hajlamosabbak személyének a bírálataira

is, mivel számukra magyarázandó anomáliát jelent Keynes logikátlan és felületes nézeteinek az elfogadottsága. Másrészt számukra Keynes nézeteinek a népszerűsége a gondolatok piacának a tökéletlenségét is mutatja – különben hogyan lenne lehetséges, hogy egy tudományos értelemben számos hiányosságtól (inkonzisztencia, tapasztalati tartalom hiánya, fogalmak lazasága, hibás elmélettörténeti értelmezés) szenvedő elméletet a közgazdászszakma nagy része annak ellenére elfogad, hogy a hiányosságait logikusan feltárták, bemutatták.

Ennek magyarázatához vette segítségül *Rothbard* [1992/2010] a külső tényezőket, amelyek egyik eleme a karrierje közepén lévő Keynes már meglévő tekintélye és óriási hatalma, befolyása, egy másik fontos része pedig a közgazdaságtan intézményi környezete. Rothbard szerint Keynes elméleti hiányosságai annak bizonyítéka, hogy intuitív módon közelítette a vizsgált kérdéseket, nem volt zseniális, nem tudta átlátni a gazdaság komplex működését és a részrendszerei közötti kapcsolatokat. *Rothbard* [1992/2010] bár személyeskedő és lekezelő hangvételű, de a személyes szempontok nem Keynes elméleti munkásságának a megítélését befolyásolják, hanem az elmélet sikerének magyarázatához járulnak hozzá: egy maga köré híveket gyűjtő, gazdaságelméleti csúcsintézményben tevékenykedő, nagy presztízsű embertől származó, erőteljes médiakampánnyal bevezetett és népszerű gazdasági következményeket ígérő elmélet hibái ellenére sikeres lehet. Ez alapján Keynes a szakmai elfogadottságot, támogatottságot nem a tudományos eredetiség és tartalom alapján érdemelte ki, hanem a tudomány intézményrendszerének a problémái miatt.

A Keynezt pozitívan és negatívan megítélő szerzők között nincs érdemi párbeszéd. A munkásságát elismerők tábora sokkal nagyobb, mint a bírálóké, akikről előbbiek alig vesznek tudomást. Henry Hazlitt szakmai kritikájának néhány lesajnáló megjegyzésen kívül csak az agyonhallgatásban van része már több mint 60 éve, hivatkozásokot, elismerést csak a kritikusok táborától kap. A semleges, távolságtartó és kiegyensúlyozott életrajzot író Skidelsky és Moggridge nem foglalt állást Keynes szakmai megítélésében, ezért számukra nem volt magyarázandó semmilyen anomália.

Hivatkozások

- BACKHOUSE, R. E.–BATEMAN, W. B. [2011]: *Capitalist Revolutionary: John Maynard Keynes*. Harvard University Press, Cambridge.
- BLAUG, M. [1985]: *Economic Theory in Retrospect*. 4. kiadás. Cambridge University Press, Cambridge.
- BLAUG, M. [1990]: *John Maynard Keynes: Life, Ideas, Legacy*. Macmillan, London.
- BLAUG, M. [1994]: Recent Biographies of Keynes. *Journal of Economic Literature*, Vol. 32. No. 3. 1204–1215. o.
- BLISS, C. [2010]: The Cambridge Post-Keynesians: An outsider's insider view. *History of Political Economy*, Vol. 42. No. 4. 631–652. o. <https://doi.org/10.1215/00182702-2010-031>.
- BREIT, W. [1987]: Biography and the making of economic worlds. *Southern Economic Journal*, Vol. 53. No. 4. 823–833. o. <https://doi.org/10.2307/1059679>.
- CLARKE, P. [2009]: *Keynes: The Rise, Fall, and Return of the Twentieth Century's Most Influential Economist*. Bloomsbury Press, New York–Berlin–London.

- CORD, R. [2007]: Keynes. Haus Publishing, London.
- CORD, R. [2013]: Reinterpreting the Keynesian Revolution. Routledge, London.
- DAVENPORT-HINES, R. [2015]: Universal Man: The Lives of John Maynard Keynes. Basic Books, New York.
- DAVIDSON, P. [2009]: John Maynard Keynes. Palgrave, Houndmills.
- FELIX, D. [1995]: Biography of an Idea. John Maynard Keynes and The General Theory of Employment, Interest and Money. Transaction Publishers, New Brunswick–London.
- FELIX, D. [1999]: Keynes: A Critical Life. Greenwood Press, Westport.
- HARRIS, S. E. [1955]: John Maynard Keynes: Economist and Policy Maker. Charles Scribner's Sons, New York.
- HARROD, R. F. [1951]: The Life of John Maynard Keynes. Macmillan, London.
- HAZLITT, H. [1959]: The Failure of the New Economics. An Analysis of the Keynesian Fallacies. D. Van Nostrand Company, Princeton.
- HESSION, C. [1984]: John Maynard Keynes: A Personal Biography of the Man Who Revolutionized Capitalism and the Way we Live. Macmillan, New York.
- HUTCHISON, T. W. [1977]: Keynes v. the 'Keynesians'...? An Essay in the Thinking of J. M. Keynes and the Accuracy of its Interpretation by his Followers. Hobart Paperback, The Institute of Economic Affairs, London.
- HUTCHISON, T. W. [1981]: The Philosophy and Politics of Economics: Marxians, Keynesians and Austrians. New York University Press, New York.
- JONUNG, L. [1981]: Ricardo on Machinery and the Present Unemployment: An Unpublished Manuscript by Knut Wicksell. Economic Journal, Vol. 91. No. 361. 195–205. o. <https://doi.org/10.2307/2231708>.
- KELLS, S. [2020]: Adam Smith, kidnapped. La Trobe University, január 23. <https://www.latrobe.edu.au/news/articles/2020/opinion/adam-smith,-kidnapped>.
- KEYNES, J. M. [1919]: The Economic Consequences of the Peace. Macmillan, London.
- KEYNES, J. M. [1920]: A béke gazdasági következményei. Fordította: Bíró Sándor és Sárkány Ferenc. Révai kiadás, Budapest, <https://mek.oszk.hu/20800/20810/20810.pdf>.
- KEYNES, J. M. [1923]: A Tract on Monetary Reform. Macmillan, London.
- KEYNES, J. M. [1965]: A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete. Fordította: Erdős Péter. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- LEKACHMAN, R. [1966]: The Age of Keynes. Random House, New York.
- MARSHALL, A. [1890/1972]: Principles of Economics. Macmillan, London.
- MILL, J. S. [1875]: A nemzetgazdaságtan alapelvei, I–V. kötet. Légrády Testvérek, Budapest.
- MINI, P. V. [1991]: Keynes, Bloomsbury and The General Theory. Macmillan Ltd. Houndmills.
- MINI, P. V. [1994]: John Maynard Keynes. A Study in the Psychology of Original Work. Macmillan Press, Houndmills.
- MOGGRIDGE, D. E. [1992]: Maynard Keynes. An economist's biography. Routledge, London, <https://doi.org/10.4324/9780203199510>.
- NASAR, S. [1998]: A beautiful mind. Touchstone Books, New York.
- NEWTON, S. [2001]: Deconstructing Harrod: Some Critical Observations on The Life of John Maynard Keynes. Contemporary British History, Vol. 15. No. 2. 15–27. o. <https://doi.org/10.1080/713999406>.
- O'DONNELL, R. [2018]: Clarifying Keynes's Theory of Consumption and Psychological Law. History of Economics Review, Vol. 71. No. 1. 94–117. o. <https://doi.org/10.1080/10370196.2019.1602859>.

- OH LIN, B. [1977]: 1933 and 1977 – Some Expansion Policy Problems in Cases of Unbalanced Domestic and International Economic Relations. Nobel Memorial Lecture, Stockholm, december 8. <https://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/ohlin-lecture.pdf>.
- ROBINSON, A. [1947]: John Maynard Keynes 1883–1946. *The Economic Journal*, Vol. 57. No. 225. 1–68. o. <https://doi.org/10.2307/2225867>.
- ROTHBARD, M. N. [1992/2010]: *Keynes the Man*. Ludwig von Mises Institute, Auburn.
- SKIDELSKY, R. [1983]: *John Maynard Keynes: Hopes Betrayed, 1883–1920*. Macmillan, London.
- SKIDELSKY, R. [1991]: *John Maynard Keynes: The Economics as Saviour, 1920–1937*. Macmillan, London.
- SKIDELSKY, R. [2000]: *John Maynard Keynes: Fighting for Britain, 1937–1946*. Viking, New York–Macmillan, London.
- SKIDELSKY, R. [2009]: *Keynes: The return of the master*. Allen Lane, London.
- SKIDELSKY, R. [2018]: *Keynes. A mester visszatér*. Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest.
- STIGLER, G. J. [1989]: George J. Stigler önmagáról. Megjelent: *Stigler, G. J.: Piac és állami szabályozás. Válogatott tanulmányok, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 7–21. o.*
- SZAKOLCZAI GYÖRGY [2016]: Keynes életútja és a Nemzetközi Valutaalaphoz vezető gondolatai. *Közgazdasági Szemle*, 63. évf. 7–8. sz. 838–857. o. <https://doi.org/10.18414/ksz.2016.7-8.838>.
- SZAKOLCZAI GYÖRGY [2018]: *John Maynard Keynes, a nemzetközi gazdaság keynesi rendje és a Nemzetközi Valutaalap. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest*, <https://doi.org/10.26447/szakolczai.2018>.
- TILY, G. [2007]: *Keynes Betrayed. The General Theory, the Rate of Interest and 'Keynesian' Economics*. Palgrave Macmillan, Houndsmill. <https://doi.org/10.1057/9780230801370>.
- WAPSHOTT, N. [2014]: *Keynes és Hayek. Az összecsapás, amely meghatározta a modern közgazdaságtant. A nagy válságtól a nagy recesszióig*. Napvilág Kiadó, Budapest.